

8. Чумаченко Н.Г. Проблемы системного анализа / Н.Г. Чумаченко. — Донецк : Ин-т экономики промышленности АН СССР, 1975. — 45 с.

9. Федонін О.С., Репіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. — К.: КНЕУ, 2004. — 316 с.

10. Кошелев А.Н. Национальная экономика: конспект лекцій. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://fictionbook.ru>

11. Національна економіка: Підручник /За ред. проф., канд. екон. наук. П.В. Круша. 2-е вид. — К.: Каравела, 2008. — 428 с.

12. Структурні реформи економіки: досвід, інститути, стратегії для України: [монографія] / О.І. Амоша, С.С. Аптекар, М. Г. Білопольський, С.І. Юрій та ін. — ІЕП НАН України, ТНЕУ МОНМС України. — Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2011. — 848 с.

13. Максимова Т.С. Регіональний розвиток (аналіз і прогнозування): [Монографія] / Т.С. Максимова. — Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2003. — 304 с.

Статтю подано до редакції 20.07.11 р.

УДК 330.322

І.В. Кулага, канд. екон. наук., доцент,
кафедра політичної економії обліково-економічних факультетів
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

АНОТАЦІЯ. У статті розкривається соціально-економічний зміст національного інвестиційного потенціалу, розглядаються методологічні та теоретичні засади аналізу його формування, обґрунтовується необхідність формування моделі економічного зростання, в якій структуроутворюючою складовою є національний інвестиційний потенціал, а чинниками, що забезпечують його активізацію — закони ринкової економіки та діяльність держави.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційний потенціал, державна інвестиційна політика.

АННОТАЦИЯ. В статье раскрывается социально-экономическая суть национального инвестиционного потенциала, рассматриваются методологические и теоретические основы анализа его формирования, обосновывается необходимость формирования модели экономического роста, в которой структурообразующей составляющей является национальный инвестиционный потенциал, а факторами, которые обеспечивают его активизацию — законы рыночной экономики и деятельность государства.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инвестиции, инвестиционная деятельность, инвестиционный потенциал, государственная инвестиционная политика.

ANNOTATION. The article reveals socio-economic essence of national investment potential, methodological and theoretical foundations for its development. Author argues that national investment potential and its activating factors (market laws and state activities) must be the key component in economic growth mode.

KEY WORDS: investment, investment activities, investment potential, government investment policy

Еволюція сучасної політичної економії здійснюється на основі синтезу різноманітних напрямків, що зумовлено нинішнім етапом розвитку суспільства і необхідністю його всебічної характеристики. Найважливішими її рисами стали: поєднання комунітарних тенденцій, виразником яких є держава, і індивідуалізму, носієм якого є інші суб'єкти економічної діяльності. Саме теоретичній проблемі раціонального поєднання інтересів держави (суспільства) та господарюючих індивідів з метою досягнення оптимальних суспільно-економічних результатів у політекономічних дослідженнях відводиться суттєве місце. Проте, на особливу увагу заслуговують ці дослідження у контексті висвітлення чинників економічного зростання, які знаходяться не лише у виробничій, а й поза виробничою сферою і впливають на активізацію кумулятивних ринкових процесів. Йдеться про свідоме формування сприятливого середовища для формування внутрішнього економічного потенціалу розвитку.

Різні аспекти інвестиційної діяльності, складових та механізму формування національного інвестиційного потенціалу досліджували провідні західні та вітчизняні науковці: Л.Альтер, Р.Барр, Дж. Белл, Л. Брентано, К. Бюхер, М. Вебер, Дж. Гелбрейт, В. Зомбарт, Дж. Кейнс, Ч. Кері, К. Кларк, К. Кніс, Ф. Ліст, Р. Лукас, К. Маркс, А. Маршалл, У. Мітчелл, В. Нордхаус, В. Ойкен, Д. Рікардо, В. Рошер, П. Самуельсон, Ж. Сей, А. Сміт, І. Фішер, М. Фрідмен, Е. Хансен, Е. Чемберлін, Г. Шмоллер, Р. Штаммлер, О. Барановський, І. Бланк, О. Болховітінова, З. Борисенко, В. Геєць, М. Герасимчук, Б. Губський, Б. Кваснюк, Я. Кваша, В. Красовський, І. Лукінов, Ю. Любимцев, В. Мартиненко, Ю. Пахомов, А. Пересада, А. Чухно, М. Якубовський та ін.

Однак, незважаючи на значний внесок цих вчених і певний ступінь опрацьованості теми, актуальність проблеми вимагає подальшого поглибленого аналізу, переосмислення та синтезу існуючих концепцій.

Економічний прогрес національних економік, як об'єктивно зумовлений циклічністю відтворювальних процесів, консолідується навколо інвестиційної діяльності. Її суттєвою характерною рисою є те, що на сучасному етапі ця діяльність розглядається у контексті розгортання глобально-світових репродукційних механізмів, міжнародного руху капіталів.

Серед факторів, що зміщують акценти в міжнародній конкуренції, дедалі більшого значення набуває глобалізація світогосподарських процесів. Разом з тим, на сучасному етапі загострюються й урізноманітнюються форми економічної боротьби за місце у світовому господарстві, ринки збуту, ринки ресурсів та капіталів, що є ознакою зрілості національних економік як суб'єктів світогосподарської системи. Спільною рисою цих, здавалося б протилежних, процесів є міжнародний рух капіталів, що визначає як напрями подолання суперечностей між країнами в межах сучасної світової економічної системи, так і напрями поглиблення рівня суверенності національних економік.

Тому при формуванні конкурентоспроможної економічної структури суспільства, що вимагає мобілізації всіх національних ресурсів і абсолютного використання національних переваг, слід зосередитись, перш за все, на формуванні національного інвестиційного потенціалу, не залишаючи поза увагою інвестиційні джерела, які знаходяться за межами країни і здатні посилити темпи економічного зростання, оскільки для окремих національних економік саме масштабна диверсифікаційна міжнародна інвестиційна діяльність визначає базові довгострокові механізми високоінтегрованого економічного розвитку.

Досягнення стабільного соціально-економічного розвитку потребує нарощування інвестиційних ресурсів, поліпшення структури інвестиційних джерел та оптимізації напрямів їх вкладення. Для цього необхідно забезпечити ефективну реалізацію довготермінової стратегії розвитку інвестиційного потенціалу та його ефективного використання. Це має бути досягнуто через стимулювання процесів нагромадження й ефективного використання інвестиційних ресурсів відповідно до пріоритетів економічного зростання, перспектив інноваційного розвитку.

Тому дуже важливо, щоб категорійний апарат, реально відображав суть глибинних соціально-економічних процесів, що відбуваються у суспільстві. Нового бачення у цьому контексті вимагає категорія «інвестиційний потенціал». Розуміння її сутності дає змогу правильно визначати інші фактори інвестиційного процесу, а відтак — спрямовувати їх у потрібному напрямі.

Слово «потенціал» походить від латинського «*potentia*» — сила, можливості, запаси, кошти, які можуть бути використані. Потенційний — можливий, той, який існує в потенції [7, с. 541]. Але запаси, кошти тощо лише тоді перетворюються на потенціал, коли достатньо сил, умов, енергії для їх використання та отримання бажаного результату. Чим сприятливішим є поєднання зазначених факторів, тим кращий результат. Це визначальний критерій категорії «інвестиційний потенціал». Отже, під інвестиційним потенціалом розуміється, насамперед, сукупність коштів населення, підприємств, держави та нерезидентів, які потенційно можуть бути використані для здійснення інвестиційної діяльності (розглядатися як інвестиційні ресурси), тобто капіталовкладення в реальний сектор економіки, безпосередньо спрямовані на підвищення конкурентоспроможності товарів чи послуг, збільшення обсягів виробництва, підвищення економічної та соціальної ефективності галузей економіки.

Інвестиційний потенціал України розглядається як сума:

- інтелектуального потенціалу (рівень використання науково-технічних знань у виробництві валового внутрішнього продукту (ВВП));
- земельного потенціалу (забезпеченість країни земельними ресурсами);
- ресурсно-сировинного (забезпеченість країни запасами корисних копалин);
- енергетичного (рівень енергетичної насиченості економіки);
- комунікаційного (рівень розвитку транспорту, зв'язку);
- правового (забезпечення правових умов для вкладення інвестицій).

Наведена вище оцінка інвестиційного потенціалу України складається із суми потенціалів, причому ця оцінка переважно кількісна. Однак інвестиційний потенціал, якщо розглядати це явище у динамічному вимірі, є відображенням взаємодії різних складових інвестиційного процесу, а не лише їх сумою. Так званою критичною масою інвестиційного процесу, яка забезпечує його динаміку і результативність, є достатність відповідних умов, ресурсів тощо. Якщо їх замало, взаємодія окремих ланок інвестиційного процесу послаблена, вони не «переплавляються» на інвестиційний потенціал і не дають очікуваного ефекту [3, с. 61].

Інвестиційний потенціал країни характеризується сукупністю макроекономічних показників, зокрема, темпами економічного зростання, співвідношенням споживання і накопичення, ставкою процентів за кредити, нормою прибутку, рівнем і динамікою ін-

фляції, споживчим попитом населення, ступенем розвитку інфраструктури, наявністю і співвідношенням чинників інвестиційної діяльності.

Національний інвестиційний потенціал визначається, перш за все, наявністю коштів для внутрішніх валових інвестицій, які згодом матеріалізуються у новостворюваних факторах суспільного виробництва та суспільній інфраструктурі. Їх достатня кількість зумовлює високі темпи економічного зростання, забезпечує розширене відтворення і формування раціональної структури виробництва, зростання доходів і споживчого попиту, темпи приросту яких перевищують темпи росту чистих інвестицій, а недостатність — уповільнює економічне зростання, обумовлює кризи, скорочення обсягів та рівня виробництва товарів і послуг, скорочення зайнятості, інфляцію попиту тощо.

Національний інвестиційний потенціал детермінується рівнем доходів національних виробників, а також наявністю інституціональної структури акумулювання неспожитого надлишку, який виступає у різних функціональних формах, узагальнюючою для яких є заощадження населення. Приведення у дію цього потенціалу, перетворення заощаджень на інвестиції пов'язується з дією ринкових механізмів саморегулювання та політикою держави щодо напрямків та стимулів економічного зростання.

Роль держави полягає в тому, що крім загальної стабілізуючої інвестиційну діяльність функції, вона має виконувати також функцію регулятора потоків капіталів, забезпечуючи інвестування розвитку конкrentоспроможних галузей, формувати національний інвестиційний потенціал, управляти внутрішніми та зовнішніми (іноземними) інвестиційними потоками, формуючи складові національного інвестиційного клімату та створюючи сприятливе інвестиційне середовище. Загалом, стратегічне завдання держави полягає у формуванні раціональної суспільної структури, яка дозволить оптимально поєднати державне управління суспільно-економічними процесами з механізмами ринкового саморегулювання на всіх рівнях: глобальному, макро- та мікроекономічному.

Світовий досвід залучення інвестицій показує, що в глобальному світогосподарському середовищі внутрішні економічні відносини, що впливають на рівень конкурентоспроможності країни, все більшою мірою визначаються світовими макро- та мікроекономічними зв'язками. До макроекономічних чинників глобального характеру сьогодні, поряд з функціонуванням світової валютно-фінансової системи, належить і політика узгодження економічних рішень.

Мікроекономічний рівень характеризується взаємопроникненням національних економік завдяки транснаціоналізації підприємницької діяльності. Держави, що досягли успіхів у розвитку національних економік завдяки залученню достатніх іноземних ресурсів, завжди керувались доктриною національних переваг і політику узгодження рішень між країнами будували, виходячи з національної правової бази та національних особливостей розвитку.

Досвід показує також, що мікроекономічний рівень іноземної інвестиційної діяльності здійснюється у світовому економічному середовищі на засадах лібералізму, але його допустимі межі, напрями інвестиційних потоків визначає держава. Держава також є суб'єктом економічних, політичних, інституціональних та соціальних стратегій розвитку інвестиційних процесів.

Інтеграція країни в світовий економічний простір зумовлює неминучу потенційну залежність економічного розвитку країни від зовнішнього середовища. Як правило, ця залежність перешкоджає досягненню загальнонаціональної економічної мети. Тому завжди існує небезпека, що для країни-одержувача завдання максимізації національного багатства відійде на другий план, оскільки на першому плані будуть бажання, можливості і дії іноземного інвестора. Цього не станеться, якщо суспільство керуватиметься в своїх діях чітко вивіреною стратегічною суспільною значимою метою.

Міжнародний досвід свідчить, що залежно від ступеня зрілості національних економік, рівня їхньої інтегрованості у світове господарство формуються мотивації і політика відносно іноземних інвестицій. У країнах, що послідовно проводять політику заохочення іноземної інвестиційної діяльності, створюються відповідні, похідні від суспільно-економічної ситуації, макроекономічні умови та нормативно-правова база, які є детермінантами та сприяють поживленню інвестиційних процесів, залученню капіталів до національної економіки.

У країнах, які досягли значних успіхів у реформуванні економіки, інвестиційна діяльність була державною справою, характеризувалась виваженістю та системністю підходів до формування економічної політики залучення інвестицій в національну економіку. Кожна країна, що досягла значних успіхів у цьому напрямі, керувалась національною специфікою розвитку суспільства, орієнтувалась на внутрішньо- та зовнішньополітичні, економічні, інституціональні та соціальні умови розвитку. Саме з цих позицій формувалось економічне середовище для виникнення необхідних інституціональних засад економічного розвитку.

Отже, основні теоретико-методологічні засади, на які необхідно спиратися при дослідженні інвестиційних процесів, аналізі формування національного інвестиційного потенціалу та визначенні основних напрямків державної інвестиційної політики в сучасному суспільстві, мають зводитись до наступного:

— інвестиційна діяльність має розглядатись як базова складова моделі економічного зростання та суспільного розвитку;

— дослідження змісту і напрямків регулюючої діяльності держави, необхідно здійснювати з точки зору їх соціальної доцільності та ефективності і на цій основі визначати параметри сприятливого інвестиційного середовища, маючи на увазі, що ці параметри є не лише економічними, а й соціально-політичними, глобальними, цивілізаційними, екологічними тощо;

— джерела інвестування економічного зростання слід визначати користуючись неокласичними та альтернативними (зокрема, інституціональними) підходами, які урізноманітнюють характеристику параметрів інвестиційної діяльності;

— при формуванні теоретичної моделі інвестиційної поведінки суспільства у сучасному глобальному середовищі виходити із принципу пріоритетності національних інтересів і застосовувати комплексний підхід до визначення її основних складових.

Література

1. *Дынкин А.А.* Мировая экономика: прогноз до 2020 года ИМЭМОРАН. — М.: Магистр, 2008. — 429 с.
2. *Классики кейнсианства: В 2-х томах.* — М.: Экономика, 1977. — Т. 1. — 416 с.; Т. 2 — 431 с.
3. *Мартиненко В.* Інвестиційний потенціал України: проблеми виміру та оцінок // Вісник НБУ. — 2000. — № 2. — С. 60—61
4. *Онiкiєнко В.В., Смельянченко Л.М., Терон І.В.* Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України. — К.: РВПС НАН України, 2006. — 480 с.
5. *Пересада А.А.* Основы инвестиционной деятельности. — К.: Либра, 1996. — 342 с.
6. *Поручник А.М.* Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: Монографія. — К.: КНЕУ, 2008. — 352 с.
7. *Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука* — К., 1974. — С. 541.
8. *Смесова В.* Сутність та класифікація джерел національного інвестиційного потенціалу // Вісник ТНЕУ. — 2007. — № 2. — С. 57—63
9. *Татаренко Н.О., Поручник А.М.* Теорії інвестицій. — К.: КНЕУ, 2000. — 160 с.

Статтю подано до редакції 10.07.11 р.